

Advies van de Commissie Auteursrecht over het wetsvoorstel tot aanpassing van de Auteurswet 1912 ter implementatie van richtlijn nr. 2001/84/EG van het Europees Parlement en van de Raad van de Europese Unie van 27 september 2001 betreffende het volgrecht ten behoeve van de auteur van een oorspronkelijk kunstwerk (PbEG L 272)

Juni 2004

Inhoudsopgave

1. Inleiding
 - 1.1 Adviesaanvraag en werkwijze
 - 1.2 Opzet van het advies
2. Algemene opmerkingen
3. Artikelgewijs
4. Overige opmerkingen
5. Samenvatting

Bijlagen

1. Adviesaanvraag
2. Advies van de Commissie Auteursrecht van 22 september 1996 over het richtlijnvoorstel volgrecht
3. Voorgestelde wijzigingen in de tekst van het wetsvoorstel

1. Inleiding

1.1 Adviesaanvraag en werkwijze

De Minister van Justitie heeft de Commissie Auteursrecht bij schrijven van 18 maart 2004 verzocht zich uit te spreken over een concept wetsvoorstel ter uitvoering van de richtlijn volgrecht (nr. 2001/84/EG, PbEG L 272) (hierna: het wetsvoorstel) en het concept voor een algemene maatregel van bestuur ter uitwerking van artikel 43b van het wetsvoorstel. De aanvraag is als bijlage 1 aan het onderhavige advies gehecht.

De Commissie heeft het wetsvoorstel in haar vergaderingen zowel ten algemene als artikelgewijs besproken. De Commissie heeft twee keer over de adviesaanvraag beraadslaagd, te weten op 7 april en 16 juni 2004.¹

1.2 Opzet van het advies

Het advies van de Commissie is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2 maakt de Commissie allereerst een aantal algemene opmerkingen ten aanzien van de richtlijn en de in het wetsvoorstel gekozen lijn van implementatie. In paragraaf 3 bespreekt de Commissie vervolgens artikelgewijs het voorgelegde wetsvoorstel. Het advies wordt in paragraaf 4 afgesloten met enkele slotopmerkingen. In paragraaf 5 is een samenvatting van het advies opgenomen.

2. Algemene opmerkingen

De richtlijn volgrecht heeft tot doel aan de makers van originelen van kunstwerken het onvervreemdbaar recht te geven om telkens bij latere verkoop van deze werken een percentage te ontvangen van de verkoopprijs. Het wetsvoorstel introduceert het volgrecht in Nederland. De implementatietermijn eindigt op 1 januari 2006.

¹ De samenstelling van de Adviescommissie auteursrecht is als volgt: mr. D.W.F. Verkade (voorzitter), prof. mr. E.J. Dommering, prof. mr. F.W. Grosheide, prof. mr. P.B. Hugenholtz, mr. N. van Lingen, prof. mr. K.J.M. Mortelmans, mr. E.J. Numann, mw. mr. J.A. Schaap en prof. mr. J.H. Spoor.

Op 22 november 1996 heeft de Commissie Auteursrecht aan de toenmalige Minister van Justitie advies uitgebracht over het voorstel van de Europese Commissie voor de richtlijn volgrecht (bijlage 2). De Commissie Auteursrecht concludeerde onder meer dat de noodzaak van communautair optreden onvoldoende was gebleken en daarom getwijfeld kon worden over de wenselijkheid van de richtlijn. Mede naar aanleiding van dat advies heeft Nederland zich kritisch opgesteld tijdens de verdere onderhandelingen over de richtlijn. Dit heeft ertoe bijgedragen dat de uiteindelijke tekst van de richtlijn sterk is gewijzigd ten opzichte van het oorspronkelijke richtlijnvoorstel, waarop het advies van de Commissie van november 1996 betrekking had.

De Commissie hecht eraan te benadrukken dat de richtlijn, ondanks de vele wijzigingen ten opzichte van de ontwerpversie, nog altijd onduidelijkheden laat zien. De onderstaande opmerkingen van de Commissie zijn mede een uitvloeisel van de beperkte harmonisatiegraad van de richtlijn. De hierdoor veroorzaakte onduidelijkheden kunnen de nationale wetgever niet worden aangerekend. Deze kunnen niet op nationaal niveau worden opgelost, maar verdienen - voor zover toekomstige jurisprudentie van het HvJEG geen soelaas biedt - op termijn nadere aandacht in Europees (legislatief) verband.

Op nationaal niveau zal uiteraard ervaring moeten worden opgedaan met de praktijk van het volgrecht. Ter gelegenheid van de evaluatie van de richtlijn, welke uiterlijk is voorzien voor 1 januari 2009, zullen deze ervaringen in Europees verband moeten worden ingebracht.

In zijn adviesaanvraag heeft de Minister van Justitie aangegeven dat in het wetsvoorstel is gekozen voor een zo beperkt mogelijke implementatie van de richtlijn. Dit betekent dat het wetsvoorstel in beginsel alleen in die bepalingen voorziet, welke noodzakelijk zijn voor een juiste implementatie. Voorts brengt dit uitgangspunt mee dat onder meer is gekozen voor een zo hoog mogelijk drempelbedrag, een maximaal overgangsregime en vrijwillig collectief beheer. Voor deze wijze van implementatie is gekozen naar aanleiding van het advies van de Commissie van november 1996, het feit dat een ruime implementatie waarschijnlijk niet zal bijdragen aan een snelle maatschappelijke acceptatie van het volgrecht en om de verwachte uitvoeringstechnische en lastenverzwarende consequenties van het volgrecht zoveel mogelijk te beperken.

De Commissie Auteursrecht heeft nog altijd de bedenkingen ten aanzien van het volgrecht waarvan haar eerdere advies reeds blijk gaf. De Commissie onderschrijft daarom de in het wetsvoorstel gekozen lijn bij de implementatie. Deze lijn brengt tevens mee dat bij de implementatie zo nauw mogelijk wordt aangesloten bij de tekst van de richtlijn. Bij dit laatste

merkt de Commissie op dat in geval van onduidelijkheden steun kan worden gezocht bij andere officiële taalversies van de richtlijn.

3. Artikelgewijs

Hieronder bespreekt de Commissie de afzonderlijke artikelen van het wetsvoorstel. In bepaalde gevallen adviseert zij tot aanpassing van de ter advies voorgelegde wetteksten. In bijlage 3 zijn de voorstellen tot wijziging van de tekst van het wetsvoorstel opgenomen.

Artikel 43

In artikel 43, eerste lid, onderdeel a, wordt een definitie gegeven van het begrip “oorspronkelijke kunstwerken”. De Commissie adviseert deze definitie als volgt te laten luiden:

a. Originelen van kunstwerken:

1°. een werk van grafische of beeldende kunst, zoals afbeeldingen, collages, schilderijen, tekeningen, gravures, prenten, lithografieën, beeldhouwwerken, tapisserieën, keramische werken, glaswerk en foto's, voor zover dit door de maker zelf is vervaardigd, of het een exemplaar betreft dat anderszins als origineel van een kunstwerk wordt beschouwd;

2°. exemplaren van werken als bedoeld onder 1°, die door de maker zelf of op zijn gezag in een beperkte oplage zijn vervaardigd.

In deze voorgestelde definitie wordt niet gesproken van “oorspronkelijke kunstwerken”, maar van “originelen van kunstwerken”. Hiermee wordt beter aangesloten op de terminologie die gebruikt wordt in andere taalversies van de richtlijn (men vergelijk de Engelse, Franse en Duitse versies). Bovendien zou het gebruik van het woord “oorspronkelijk” verwarring kunnen wekken met het vereiste van oorspronkelijkheid als één van de voorwaarden om te kunnen spreken van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst in de auteursrechtelijke betekenis van het woord.

De Commissie merkt overigens op dat het niet is uitgesloten dat onder omstandigheden op originele exemplaren van werken van bijvoorbeeld videokunst volgrecht rust. Voorwaarde is dat die werken kunnen worden gekwalificeerd als werken van beeldende of grafische kunst en dat het gaat om originele exemplaren van die werken.

Op grond van onderdeel 2° van de door de Commissie voorgestelde formulering vallen exemplaren van werken die *op gezag van* de kunstenaar in een beperkte oplage zijn

vervaardigd onder de definitie. Naar het oordeel van de Commissie is het in de Nederlandse versie van de richtlijn gebruikte begrip “in zijn opdracht” te beperkt, en brengt het begrip “op zijn gezag” de bedoeling van de richtlijn beter tot uitdrukking, mede gelet op met name de Engelse taalversie.

In het tweede lid van artikel 43 wordt aangegeven dat oorspronkelijke handschriften van schrijvers en componisten geen oorspronkelijke kunstwerken zijn. De Commissie is van mening dat deze bepaling kan worden geschrapt omdat handschriften geen werken zijn van grafische of beeldende kunst, en reeds daarom niet onder het volgrecht vallen. Eén en ander verdient wél vermelding in de memorie van toelichting.

Artikel 43a

In lijn met het hierboven opgemerkte, stelt de Commissie voor het eerste lid van artikel 43a als volgt te laten luiden:

1. Het volgrecht is het recht van de maker en van zijn rechtverkrijgenden krachtens erfopvolging om bij iedere verkoop van een origineel van een kunstwerk waarbij een professionele kunsthandelaar is betrokken, met uitzondering van de eerste vervreemding door de maker, een vergoeding te ontvangen.

De Commissie wijst er vervolgens op dat duidelijk moet zijn vanaf welk moment het volgrecht opeisbaar is. Zij heeft een voorkeur voor een in de wet neergelegd, eenduidig te bepalen objectief moment. Daarvoor dienen zich grosso modo drie mogelijke momenten aan. In de eerste plaats het moment waarop de overeenkomst tot stand komt, in de tweede plaats het moment waarop de koopsom opeisbaar wordt en in de derde plaats het moment waarop het werk wordt overgedragen. Aan elk van deze mogelijke momenten kleven voor- en nadelen. Alles afwegende stelt de Commissie voor te kiezen voor het moment waarop de koopsom opeisbaar wordt, doch uiterlijk drie maanden na het sluiten van de koopovereenkomst. Daardoor wordt enerzijds rekening gehouden met het – in de praktijk uiteraard alleszins denkbare - geval dat de koopsom niet onmiddellijk betaald wordt, maar wordt anderszins voorkomen dat, indien de datum van de koopovereenkomst genoegzaam vaststaat, de opeisbaarheid van de vergoeding te lang op zich zou laten wachten of dat afzonderlijke naspeuringen naar de opeisbaarheidsdatum van de koopprijs nodig zouden zijn. De Commissie stelt daarom voor aan artikel 43a een vierde lid toe te voegen, dat als volgt komt te luiden:

4. De vergoeding bedoeld in het eerste lid is opeisbaar vanaf het tijdstip dat de koopprijs opeisbaar is, doch uiterlijk vanaf drie maanden na het totstandkomen van de koopovereenkomst.

Artikel 43b

Op grond van het voorgestelde artikel 43b wordt de hoogte van de volgrechtvergoeding vastgesteld bij algemene maatregel van bestuur, en kunnen regels worden gesteld omtrent de verschuldigheid en de inning en de verdeling van de vergoeding. Hoewel een dergelijke delegatiebepaling bij de Commissie niet als zodanig op bezwaren stuit, komt het haar voor dat - gegeven het feit dat bij deze wijze van implementatie niet wordt gekozen voor verplicht collectief beheer – er geen logische noodzaak bestaat dat deze delegatiebepaling zich tevens uitstrekt tot de inning en de verdeling van de vergoeding.

Artikel 43c

In artikel 43c, tweede lid, is een verjaringstermijn opgenomen voor de verplichting tot betaling van de volgrechtvergoeding. De Commissie onderschrijft de keuze voor een expliciete wettelijke verjaringstermijn van vijf jaar, omdat zonder een dergelijke bepaling op grond van artikel 306 van Boek 3 BW de verjaringstermijn zou neerkomen op twintig jaar. De Commissie stelt voor om voor wat betreft de aanvang van de verjaringstermijn aan te sluiten bij het bepaalde in artikel 310 van Boek 3 BW, namelijk de dag volgende op die waarop de rechthebbende zowel met de opeisbaarheid van de vergoeding als met de daarvoor aansprakelijke persoon bekend is geworden. Op deze manier wordt voorkomen dat het vorderingsrecht al is verjaard als de rechthebbende onverhoopt eerst na meer dan vijf jaar bekend geraakt met de verkoop van een origineel. De Commissie stelt daarom voor het tweede lid als volgt te laten luiden:

2. Een rechtsvordering tot betaling van de vergoeding bedoeld in artikel 43a, eerste lid, verjaart door verloop van vijf jaren na de aanvang van de dag, volgende op die waarop de rechthebbende zowel met de opeisbaarheid van de vergoeding als met de tot de betaling van de vergoeding verplichte persoon bekend is geworden, en in ieder geval door verloop van twintig jaren na het tijdstip waarop de vergoeding opeisbaar is geworden.

Artikel 43e

In het eerste lid van artikel 43e is bepaald dat de duur van het volgrecht wordt bepaald overeenkomstig hoofdstuk III van de Auteurswet 1912. De Commissie adviseert voor wat betreft de formulering van deze bepaling zoveel mogelijk aan te sluiten bij de duurbepaling van de persoonlijkheidsrechten in artikel 25, tweede lid, van de Auteurswet 1912. Dit kan door te bepalen dat het volgrecht vervalt op het tijdstip waarop het auteursrecht vervalt.

4. Overige opmerkingen

Het ter advies voorgelegde wetsvoorstel is voorzien van een citeertitel. De Commissie acht in dit geval een citeertitel niet noodzakelijk, nu het volgrecht in de Auteurswet 1912 zal worden opgenomen.

De Commissie kan zich verenigen met het voorstel om de richtlijn te implementeren in hoofdstuk IV van de Auteurswet 1912, dat momenteel geen materiële bepalingen bevat.

De Commissie geeft de Minister van Justitie in overweging in de memorie van toelichting aandacht te besteden aan de mogelijkheid van beslag op het volgrecht. Gelet op het feit dat het volgrecht niet overdraagbaar is, is de Commissie van mening dat het volgrecht naar zijn aard niet voor beslag vatbaar is.

De ter advies voorgelegde algemene maatregel van bestuur geeft de Commissie geen aanleiding tot het maken van inhoudelijke opmerkingen.

Ten slotte heeft de Commissie enkele redactionele opmerkingen gemaakt bij zowel het conceptwetsvoorstel als de concept algemene maatregel van bestuur.

5. Samenvatting

De Commissie onderschrijft nog altijd haar aanvankelijke bedenkingen ten aanzien van het volgrecht, geuit in haar advisering in 1996 over de ontwerprichtlijn Volgrecht. De Commissie onderschrijft daarom de in het wetsvoorstel gekozen lijn van zo beperkt mogelijke implementatie, in verband waarmee onder meer gekozen wordt voor een zo hoog mogelijk drempelbedrag, een maximaal overgangsregime en vrijwillig collectief beheer, alsmede het zo nauw mogelijk aansluiten bij de tekst van de richtlijn.

Afgezien van enkele niet in dit rapport vermelde redactionele kanttekeningen, heeft de Commissie aanbevelingen gedaan voor aanpassing van de artikelen 43, 43a, 43c en 43e: zie het overzicht in bijlage 3.

Bijlage 3: Door de Commissie voorgestelde wijzigingen van de tekst van het wetsvoorstel

1. Artikel 43, eerste lid, onderdeel a, als volgt laten luiden:

a. Originelen van kunstwerken:

1°. een werk van grafische of beeldende kunst, zoals afbeeldingen, collages, schilderijen, tekeningen, gravures, prenten, lithografieën, beeldhouwwerken, tapisserieën, keramische werken, glaswerk en foto's, voor zover dit door de maker zelf is vervaardigd, of het een exemplaar betreft dat anderszins als origineel van een kunstwerk wordt beschouwd;

2°. exemplaren van werken als bedoeld onder 1°, die door de maker zelf of op zijn gezag in een beperkte oplage zijn vervaardigd.

2. Artikel 43, tweede lid, schrappen.

3. Artikel 43a, eerste lid, als volgt laten luiden:

1. Het volgrecht is het recht van de maker en van zijn rechtverkrijgenden krachtens erfopvolging om bij iedere verkoop van een origineel van een kunstwerk waarbij een professionele kunsthandelaar is betrokken, met uitzondering van de eerste vervreemding door de maker, een vergoeding te ontvangen.

4. Aan artikel 43a een nieuw vierde lid toevoegen, luidende:

De vergoeding bedoeld in het eerste lid is opeisbaar vanaf het tijdstip dat de koopprijs opeisbaar is, doch uiterlijk vanaf drie maanden na het totstandkomen van de koopovereenkomst.

5. In artikel 43b de woorden “en de inning en de verdeling” schrappen.

6. Artikel 43c, tweede lid, als volgt laten luiden:

Een rechtsvordering tot betaling van de vergoeding bedoeld in artikel 43a, eerste lid, verjaart door verloop van vijf jaren na de aanvang van de dag, volgende op die waarop de rechthebbende zowel met de opeisbaarheid van de vergoeding als met de tot de betaling van de vergoeding verplichte persoon bekend is geworden, en in ieder geval door verloop van twintig jaren na het tijdstip waarop de vergoeding opeisbaar is geworden.

7. Artikel 43e, eerste lid, als volgt laten luiden:

Het volgrecht vervalt op het tijdstip waarop het auteursrecht vervalt.